

Jakub Feodorovič Holovačký. Kreslil K. Maixner.

Яків Федорович Головацький (1814–1888):

**до 210-річчя лінгвіста,
етнографа, фольклориста,
історика, поета, педагога та
громадського діяча**

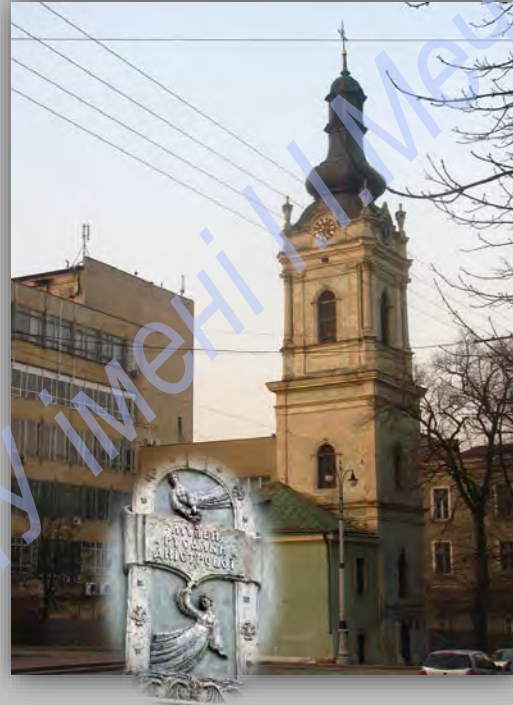
Яків Федорович Головацький (1814–1888) – відомий лінгвіст, поет, етнограф, фольклорист, історик, бібліограф, педагог та громадський діяч, один із зачинателів нової української літератури на Галичині, знакова та суперечлива постать української культури.

Народився 17 жовтня 1814 р. у родині греко-католицького священника у с. Чепелі (тоді – Королівство Галиції та Лодомерії, Австрійська імперія; тепер - Бродівський р-н Львівської обл., Україна). Навчався у Львівській духовній семінарії та університеті.

Пам'ятний знак на місце будинку родини Головацьких

Родина Головацьких (*Głowacki*) походила з Миколаєва Стрийського уїзду. За сімейним переказом були дворянами із шляхти герба Прус.

*Семінарійна церква Святого Духа (сучасний стан та гравюра XIX ст.).
На сьогоднішній день збереглася лише дзвіниця, у якій розмістився «Музей Русалки Дністрової» (Львів, вул. Коперника, 36)*

Зображення з відкритих джерел

Студентські роки подарували Якову Головацькому знайомство з однодумцями – молодими дослідниками-лінгвістами Маркіяном Шашкевичем (1811-1843) та Іваном Вагилевичем (1811-1866). Саме втрьох вони стали засновниками демократично-просвітницького та літературного угруповання «Руська трійця».

Август Гатон. Фрагмент літографії з видом на площу Міцкевича у Львові. 1847
Зображення з відкритих джерел

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

ІВАН ВАГИЛЕВИЧ

ЯКІВ ГОЛОВАЦЬКИЙ

Діяльність «Руської трійці» мала виразний слов'янофільський і будительсько-демократичний характер. Члени угруповання багато подорожували по землям Галичини, Буковини, Закарпаття, збираючи зразки народної творчості.

Учасники «Руської трійці», до якої приєдналися й інші однодумці, вживали виключно слов'янські імена:

- Маркіян Шашкевич — Руслан
- Іван Вагилевич — Далібор
- Яків Головацький — Ярослав
- Іван Головацький — Богдан
- Григорій Ількевич — Мирослав

Гаслом «Руської трійці» були слова М. Шашкевича: «Світи, зоре, на все поле, поки місяць зійде».

**«Не тоді, коли очі сумні, а коли руки дільні,
розцвітає надія»...**

Ян Коллар

Вид на середньовічний замок Буда з Всесвітньої Хроніки Гартмана Шеделя (1493)

Зображення з відкритих джерел

«Руська трійця» у м. Буда у 1837 році видала перший український фольклорно-літературний альманах народною мовою **«Русалка Дністровая»**. Альманах був надрукований азбукою «гражданка», фонетичним правописом.

Титульний аркуш примірника з фондів НБ ОНУ

«Русалка Дністровая» містить українські народні пісні з передмовою І. Вагилевича, веснянки, колядки, твори М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького; переклади сербських народних пісень та уривків із «Краледворського рукопису» чеського славіста Вацлава Ганки; анотований покажчик давніх рукописів бібліотеки василіанського Свято-Онуфріївського монастиря у Львові; українську грамоту 1424 року та рецензію М. Шашкевича на фольклорний збірник Й. Лозинського «Руське весілля».

Меценатом видання альманаху став Микола (Никола) Михайлович Верещинський (1793-1888).

Видавнича діяльність братів Якова та Івана Головацьких

Брати Яків та Іван Головацькі займали помітне місце у руському (українському) книговиданні Галичини 1840-х рр.

Я. Головацький займався збором інформації на українознавчу тематику (фольклору та творів художньої літератури) і мав наміри опублікувати результати своєї праці. Для видавничої діяльності Яків об'єднався зі своїм молодшим братом Іваном.

Одна зі значимих редакторських праць братів Головацьких – збірка українського фольклориста, етнографа і педагога Григорія Ількевича (1803-1841) «Галицькі приповідки і загадки» (1841). Рукопис збірки містив 2225 приповідок, записаних польською латинкою, що мали німецький переклад. Я. Головацький доповнив збірку Г. Ількевича значним числом прислів'їв та приказок зі власних записів, додав групу загадок, яких у первісному рукописі взагалі не було, зробив мовну та структурну редакцію.

Факсимільне видання «Галицьких приповідок і загадок» із фондів Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова

Збірка накладом 500 примірників була видана у Відні в Армянській конгрегації мехитаристів, друкарня конгрегації з 1830 р. спеціалізувалася на виданні слов'янських книг.

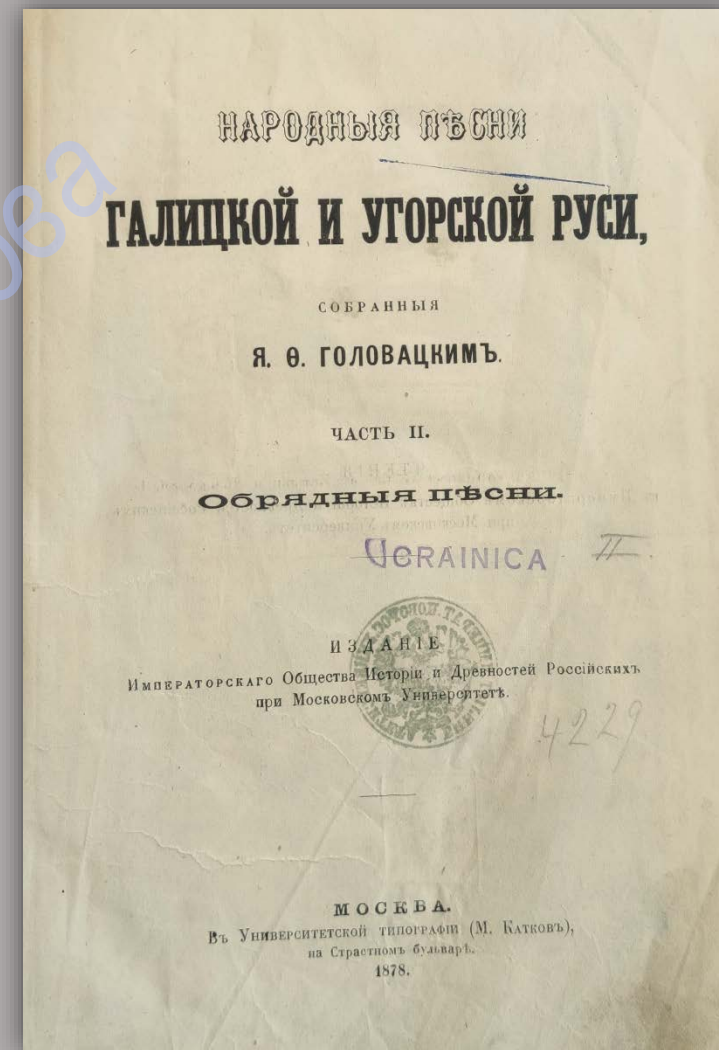
У 1840–1848 рр. у Відні, крім збірки «Галицьких приповідок і загадок» (1841), вийшли два випуски альманаху «Вінок русинам на обжинки» (1846, 1847), в яких видавці презентували своє бачення розвитку руської мови та літератури і національно-культурного життя.

Займаючись етнографічними дослідженнями, Яків Головацький у 1839-1840 рр. здійснив експедицію на Прикарпаття й Закарпаття, разом із однодумцями збирав матеріали про побут та життя людей на досліджуваних територіях. Пізніше все це увійде до збірника «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» (1878).

Видання супроводжує низька зображень місцевого населення.

Гравійовані зображення лемків із видання
«Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким» (1878)

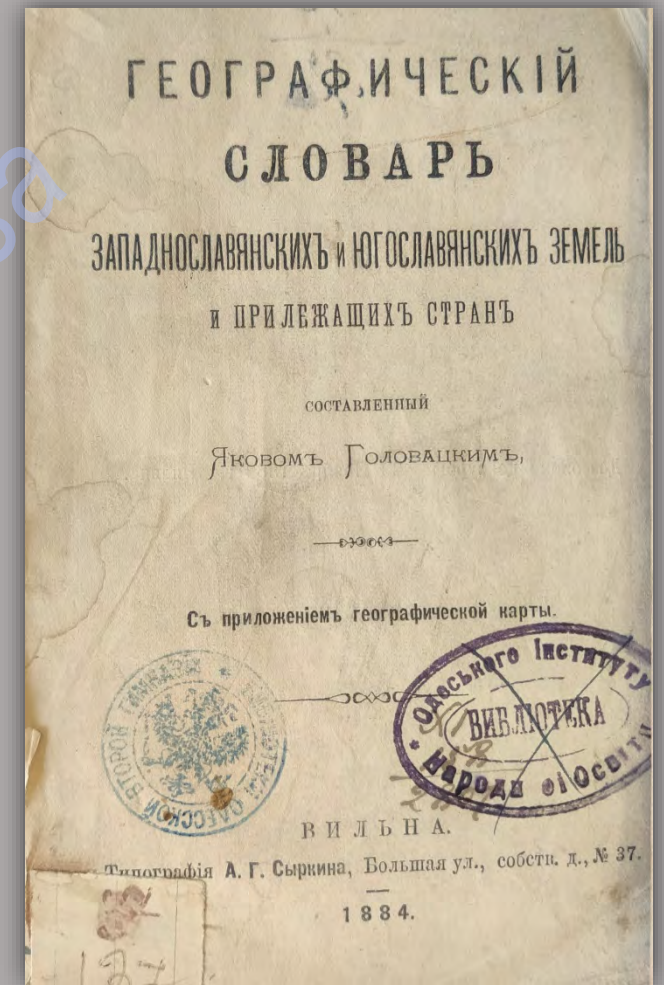

«Народні пісні Галицької та Угорської Русі» (1878)

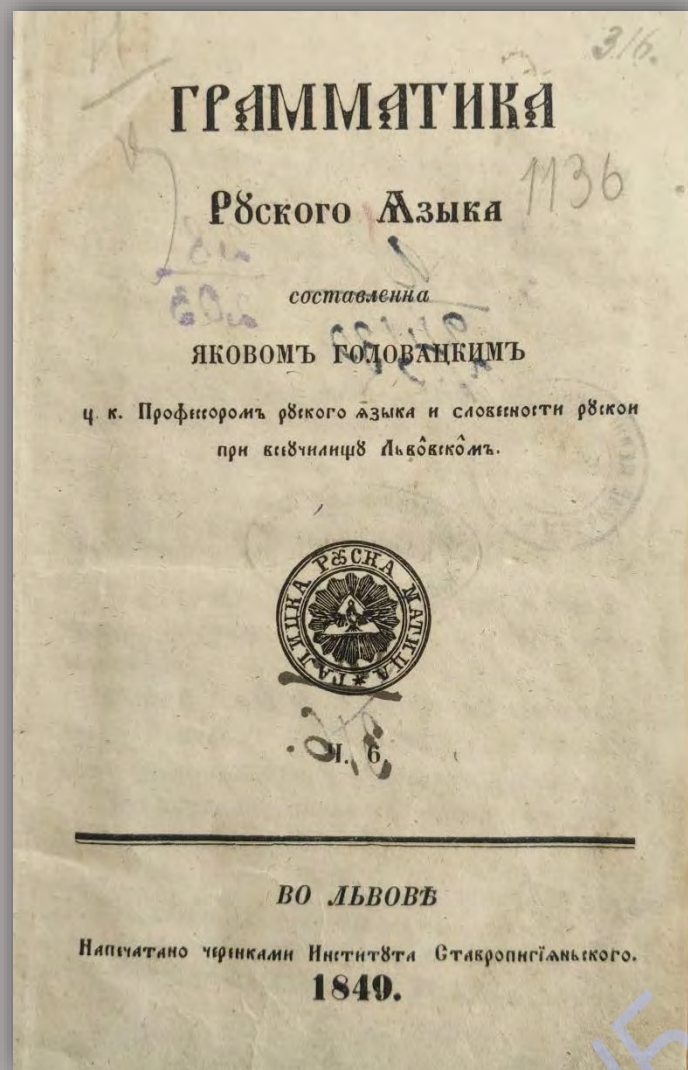
Етнографічні дослідження Якова Головацького

Етнографічна карта розселення русинів в Галичині та зображення русинів із видання «Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким» (1878)

Географический словарь западнославянских и югославянских земель и прилежащих стран составленный Яковом Головацким (Вильна, 1884)

1848 р. Я. Головацький був призначений на посаду професора руської словесності Львівського університету. Дослідник та університетський викладач у короткій термін підготував та опублікував кілька праць, де було закладене його бачення історії та перспектив розвитку руської мови та літератури.

Фундаментальна праця Я. Головацького «Грамматика руського языка [української мови]» (Львів, 1849), в якій основою наукового аналізу послужило не місцеве галицьке наріччя, а українська мова. Автор виходив із тези самостійності руської (української) мови як особливої слов'янської вітки, ніскільки не підпорядкованої великоросійській мові.

Головацький зазначав: *«малоруський народ найбільший по великоруським у Слов'янщині, в пай цілої слов'янщини – прекрасний край кожний, плодovиту землю подільську, українську, море Чорне і гори Карпатські заселяє, – язык красний, середину слов'янщини із всіма слов'янськими племенами сусідує».*

Грамматика руського языка составлена Яковом Головацким.
(Львів, 1849)

Значний бібліографічний матеріал представлено в літературному збірнику «Галичанин», який видавав Я. Головацький у 1862–1863 рр. спільно з українським письменником, журналістом і редактором Богданом Андрійовичем Дідицьким (справжнє ім'я - Феодосій; 1827-1909).

Портрет Богдана Дідицького
(худ. Теофіл Копистинський, 1889)
Зображення з відкритих джерел

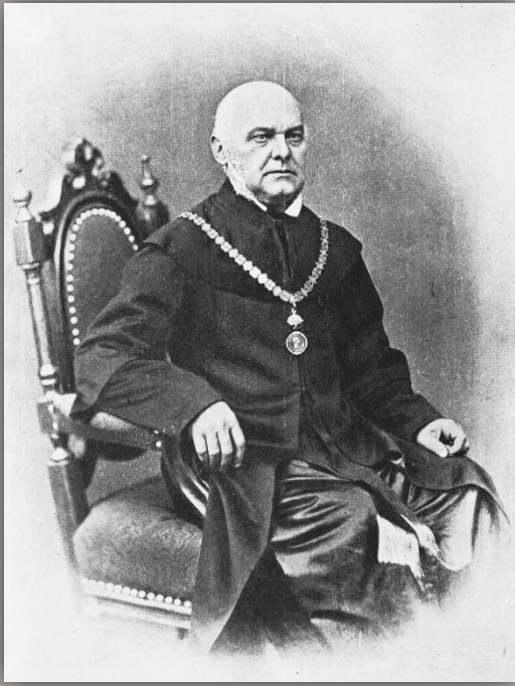
«Галичанин» — львівський літературний збірник москвофільського спрямування (1862-1863). У ньому публікувалися поетичні твори, оповідання, а також етнографічні, бібліографічні, релігійні, церковно-обрядові статті та інші матеріали.

У «Галичанині» друкували поезію та оповідання Олександр Кониський, Іван Гушалеви́ч, Олександр Духнович, Омелян Огоновський, Юрій Федькович, Олексій Торонський, Сидір Воробкевич, Пантелеймон Куліш, Маркелл Попель, Анатолій Кралицький, Олексій Заклинський, Іван Озаркевич, Микола Устиянович, Василь Залозецький, Данило Мордовцев, Платон Костецький, Микола Костомаров, Омелян Партицький.

Галичанин: літературний збірник (1862)

У 1863 р. в альманасі надруковано працю Я. Головацького «Библиография Галицко-русская с 1772-1848 года», в якій бібліограф описав 127 книг і брошур, виданих у Галичині.

*Яків Федорович Головацький –
ректор Львівського
університету (1863-1864)*

Зображення з відкритих джерел

У 1848–1867 рр. Я. Головацький займався викладацькою діяльністю, ставши першим професором кафедри руської словесності (української мови та літератури) Львівського університету (1848–1867), був деканом філософського факультету (1858–1859) та ректором (1863–1864).

У Львівському університеті він заклав основи україністики та слов'янознавства, які отримали розвиток у діяльності його наступників.

*Будівля Львівського університету у 1851-1920 рр.
(нині в цієї будівлі розташовується біологічний факультет ЛНУ імені Івана Франка)*

Зображення з відкритих джерел

*Будівля Новоросійського (Одеського) університету в II пол. XIX ст.
Зображення з відкритих джерел*

У 1867 р. Новоросійський університет в Одесі запросив Якова Головацького на посаду голови кафедри російської мови та літератури, але кандидатура галичанського славіста не була підтримана міністерством просвітництва Російської імперії. Не зважаючи на підтримку Вченої ради Новоросійського університету, Я. Головацький посаду в Одесі не отримав.

З часом погляди Я. Головацького на місце русинів у слов'янському світі зазнали змін. У 1850-ті рр. він перейшов на москвофільські позиції. Доповідь Я. Головацького як делегата від слов'ян Австро-Угорщини на Всеросійській етнографічній виставці 1867 р. у Москві про руську національно-культурну єдність і слов'янське об'єднання була сприйнята у Відні різко негативно, як доказ домагань Російської імперії на слов'янські землі і демонстрацію проросійської орієнтації австрійських слов'ян. Через це вченого було звільнено зі Львівського університету.

Упродовж 1867–1888 рр. Я. Головацький був головою Віленської археографічної комісії для розгляду давніх актів, працював хранителем

бібліотеки
Віленського
університету,
виконував
обов'язки голови
тимчасової комісії
з упорядкування
Віленської
публічної
бібліотеки і музею.

*Вільно у II пол. XIX ст.
Зображення з відкритих джерел*

Книжкові дари Якова Головацького бібліотеці Рішельєвського ліцею в Одесі

Die lateinischen Schriftzeichen in der ruthenischen Sprache.

(Aus der Lemberger Zeitung.)

Въ Библіотекѣ Императорскаго
Музея въ Одессѣ
1859. г.
Lemberg. А. Д. Головацький
Aus der gall. L. L. Herarial. Staats-Druckerei.
1859.

РУСАЛКА ДНѢТРОВАЯ.

Въ Библіотекѣ Императорскаго
Музея въ Одессѣ
1859. г.
А. Д. Головацький
Ruthenische Volks-Lieder.

У БУДИМЪ
Писаномъ Корол. Всеучилища Пештанскаго.
1837.

Ein Hirtenbrief und die ruthenische Sprache.

(Aus der Lemberger Zeitung.)

Въ Библіотекѣ Императорскаго
Музея въ Одессѣ
1859. г.
Lemberg. А. Д. Головацький
Aus der gall. L. L. Herarial. Staats-Druckerei.
1859.

- ❑ Die Lateinischen Schriftsystemen in der ruthenischen Sprache. – Lemberg, 1859.
- ❑ Русалка Дністровая = Ruthenische Volks-Lieder. – Будим, 1837.
- ❑ Ein Hirtenbrief und die ruthenische Sprache. - Lemberg, 1859.

Вшанування пам'яті Якова Головацького та діячів «Руської трійці»

Пам'ятник «Руській трійці» у сквері імені Адама Міцкевича в Івано-Франківську (відкритий 31.12.2013; скульптор О. Ткач)

Меморіальна дошка на честь «Руської трійці» на будівлі Львівської наукової бібліотеки (встановлена у 1987 р.)

Інформаційна табличка Музею «Русалки Дністрової» у Львові (відкритий 21.09.2011)

Факсимільні видання «Русалки Дністрової» з фондів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

- *Русалка Дністровая* / [упоряд. І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич]. – [Фотокопія з вид.: Будим : письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837]. – Київ : Держ. видавництво худ. літ-ри, **1950**.
- *Русалка Дністровая* / [упоряд. І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич]. – [Фотокопія з вид.: Будим : письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837]. – Київ : вид-во худ. літ-ри «Дніпро», **1972**.
- *Русалка Дністровая* / [упоряд. І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич]. – [Факс. відтворення вид.: Будим : письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837]. – Київ : вид-во худ. літ-ри «Дніпро», **1987**.
- *Русалка Дністровая* / [упоряд. І. Вагилевич, Я. Головацький, М. Шашкевич]. – [Репринтне відтворення вид.: Будим : письмом Корол. Всеучилища Пештанского, 1837]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, **2007**.